

ИВАН НЕГРИШОРАЦ

ДВА ПОХВАЛНА СЛОВА

ВЛАДИКА БАЧКИ ИРИНЕЈ: СМИРЕНОСТ ЉУДСКОГ УМА
ИЗМЕЂУ БОЖЈЕ СУШТИНЕ, ЕНЕРГИЈЕ И ДЕЛА

По великим људима увек су се препознавала и препознаваће се времена у којима живимо и лутамо ми, који тражимо крупне оријентире како не бисмо сасвим залутали и у тим лутањима негде потонули. Најбољи оријентир јесу извори светлости који се могу јасно уочити чак и у тами, онда када се учини да путовања више не може бити, да морамо застати и отпочинути. Но, ако светлости пред нама има, пут се ипак може наставити а да се не погрешити у свеукупном тражењу: чак и ако не нађемо баш најбоље стазе и богазе, али општи правац кретања сасвим сигурно неће бити погрешан. Са јаким светлосним оријентирима нема безглавог лутања, али има сталног и упорног трагања које не губи из вида далеки, јасно уочљиви циљ. Зато се овакво путовање никада не испољава као насумични, слепи ход у неизвесност, него путовање непрестано прати добри осећај провиђења чак и у најтежим и најнеизвеснијим тренуцима. И кад нам се учини да не знамо где смо, поглед на светлосни циљ пред нама јасно ће нам показати бар ту једну једину, али најважнију ствар: показаће нам где смо у односу на коначни исход и циљ према којем се оријентишемо.

Посијојана ватра вере

Овакве опште мисли о човековој судбини намећу се саме од себе кад се суочимо с драгоценим носиоцима вере као светлосним начелом свеколике стварности. Владика бачки Иринеј (Буловић) испоставља се као такав један лучоноша, а ватра његове вере, знања

и тихога заноса увек и постојано гори: никад се не тули до жеравице, а никад не разгорева до неконтролисане буктиње. Увек извор светлости и тоpline која не нестаје и не скрива се, он то чини на начин чврстог, стабилног и поузданог пламена који се даје другоме без пропратних ефеката променљивости, драматике и проблематичности. У начину на који у њему гори ватра вере, рекло би се да све постоји само по себи, онако како једино може бити и како налаже сама природа ствари, тако да се ту никакве алтернативе не могу испоставити. Вера се ту пројављује као глас Вишњег који казује да само тако може бити и никако друкчије. Ватра вере којом се живи у Исусу Христу и наталожено двомиленијумско монашко и епископско искуство проговара у њему са осећањем и убеђењем да одговори на сва питања постоје и пре него што као људи дозремо до способности да питање јасно формулишемо.

У времену свеопште релативизације у којем живимо, овакво искуство је прилична реткост и само по себи представља велико богатство. Но та оцена важи само уз претпоставку да за таквим искуством осећамо истинску потребу. Ментална стабилност, а поготово верска чврстина прети да сасвим нестане из искуства рационалног, секуларног и материјалистичког образовања савременог човека, али је у духовном, хришћанском и метафизичком наслеђу добро позната и догматски утврђена чињеница која указује на вечност Светог Тројства, па и безвременост Бога Сина упркос томе што се он телом појавио у овом, историјском времену. Свети ава Јустин Ћелијски зато у својој *Домајници православној цркве* (књ. 3, Манастир Ћелије, Београд 1978, стр. 635) каже: „Велика је и слатка тајна наше вере, наше побожности: Бог се јави у телу, у човеку. То је прва половина вечне Свеистине. А друга је: човек се јави у Богу. Са свих тих разлога чудесни Господ Христос Богочовек и јесте 'једино на потребу' бићу људском и роду људском у свима световима видљивим и невидљивим.”

У српској култури којој припадамо, овакав облик испољавања душевних и духовних квалитета обично делује готово нестварно, некако намештено и чак сасвим вештачки. У нашој култури, која у себи садржи јаку епску матрицу, све што на уверљив и прихватљив начин постоји мора бити приказано као поље непосредних и сталних сударања, спорова и сукоба. Нама је једино уверљиво оно што постоји на начин постојаних унутрашњих и спољашњих борби, које се могу описати оним Његошевим стихом који вели: „Нека буде борба непрестана!” То да се сваки човек туче са неким именованим и неименованим силама, то је у српској култури ствар савршено природна и јасна, чак једино разумљива и прихватљива. А да у том погледу ни умни људи и интелектуалци, па чак ни монаси

и владике не представљају неке велике изузетке, то је ствар у којој смо се и сами могли много пута осведочити, уколико смо умели ту чињеницу да откријемо и у њу се удубимо.

Овакво разумевање ствари није нетачно, али уме понекад да буде пренаглашено, па чак и неправедно у односу на оне високо узорне људе и истинске носиоце врлина који умеју да воде унутрашњу борбу, а да притом не узнемиравају друге драмским интензитетима које они трпе у тој борби. Када такви људи, попут владике Иринеја, оставе сасвим по страни сопствене муке, кроз које су пролазили док нису дошли до стабилног, чврстог упоришта за сопствену веру и мисао, за реч и чин, онда типичним представницима српске културе такав став, па и такав човек може деловати некако хладно и превише рационално. Но, то се тако причињава само ономе ко није прошао темељни пут молитвеног уравнотежења душе и духовног смирења ума; само онај ко зна добро колико је тешко доћи до смиренумља, онај ко зна колики је духовни напор неопходно да се уложи и да се свакодневно улаже како би се смиреност ума досегла и брижљиво очувала, само такав човек с духовним искуством знаће колико је реч о божанственом добру које треба дуго и упорно освајати, а да никада не будеш сигуран јеси ли га освојио и усвојио. Због тога је над самим собом неопходно непрестано стражити и у том стражењу духовно усредређено и молитвено тиховатељски непрестано призивати помоћ Богочовека, као најсигурнијег светлосног оријентира свеколиког људског постојања!

О разликовању Божанске суштинине и енергије

Својом докторском студијом *Тајна разликовања божанске суштинине и енергије у Свештој Тројици по свештоме Марку Ефеском Евџенику* (Беседа – Матица српска, Нови Сад 2019) владика Иринеј је отворио најосетљивија и мисаоно насложенија богословска питања која о овом чуду човековог постојања у Богу сведоче. Ушавши у саму суштину православног начина мишљења, те мистичког и апофатичког богословља, те коначно и исихазма као православне молитвено-мисаоно-делатне праксе која је пресудно утицала на менталитетску матрицу српског народа, он је отворио читав низ питања која нису само богословска него садрже веома широке и сложене културолошке консеквенце. Снага ове мисли и моћ њеног аргументативног образложења непосредно су повезане са снагом вере: мисао овде никада не иде више него што вера то допушта, а вера увек отвара просторе у којима мисао има шта да каже, али и указује на просторе у којима мисао треба да заћути и у тишини поклони се Господу.

Колико је реч о осетљивој граници, то најбоље осећају и знају они верници који имају изразиту мисаону снагу, али који истовремено знају и како ту мисаону снагу да обуздају тамо где је то неопходно: само тако неће се у људским душама уништити Оно што је човеку и даривало ту мисаону снагу. Због тога владика Иринеј никада није озбиљније дошао у искушење каквом умеју да подлегну чак и неки теолози који су, гордељиво и самозаљубљено, склони да сопствену мисао о Богу неосетно испоставе чак и испред самога Бога. Истинска духовна лепота православља и јесте садржана у чврстости са којом се вера никада није жртвовала људској мисли о Богу, Светом Тројству и људској вери, па је из тих разлога у временима најтежег људског безверја православље остало алтернатива која не прави уступке преварној људској стварности и суманутим историјским менама. Кад је богослов истински православан, он никада неће у својим расправама или омилијама отићи тако далеко да се идеја Бога и мисао о Њему појављује као примарна стварност која, макар пред људима и паством, све остало ставља у засенак.

Због тога негде на почетку своје студије владика каже да „проблем Бога, проблем Његовог постојања или непостојања, никад није представљао пуку академску преокупацију за људски ум” (стр. 73). Такав исказ има утолико већу тежину јер га изриче ум изразито моћних интелектуалних способности, па у том сусрету аутор жртвује блештавило сопственог ума, а то чини јер дубоко осећа, и његова мисао прати његов осећај, како је неупоредивост Божјег апсолута далеко изнад свих досега људске мисли и дела. Православном мистику, чак и онда када он јесте богослов који настоји рационално да образложи начела вере, увек је много ближа и дража она врхунска форма Господа Сведржитеља и Светог Тројства него ласкавост и заводљивост људскога ума. У дилеми између Божанства и Човека, православни мистик Господу све своје предаје са огромном љубављу, а то за сваког истинског верника мора бити једино могући приступ. Изазовност тог приступа садржана је у чињеници да је готово немогуће досегнути потпуну чистоту таквог става, али се тој чистоти бар увек може тежити.

Када владика Иринеј испоставља начелну крхкост људског ума као сазнајно пожељан став у суочењу са апсолутом Божјег постојања, онда он не само што жртвује властите личне, изузетно снажне сазнајне капацитете него и указује на генеричка, људска својства која се у суочењу с Господом морају повући у молитвено искуство људског срца. Тако је на темељу вишевековне монашке молитвено-аскетске праксе и њеног средишњег чина Исусове молитве, на темељу искуства од IV до XV века и у распону од Евагрија

Понтијског, Макарија Египатског, Дионисија Ареопажита, преко Јована Лествичника, Григорија Ниског, Максима Исповедника, Симеона Новог Богослова, па до Григорија Паламе и Марка Ефеског, трајало и развијало се православно мистичко искуство и њему примерено апофатичко богословље, какво су неговали Светогорци до наших дана (Никодим Светогорац, Пајсије Величковски, Серафим Саровски и др.). Таква монашка пракса је у српску културу ушла већ са Светим Савом, а посебно са читавим синаитским покретом какав се у Србији успоставио за време кнеза Лазара, а та пракса је потрајала све до Светог Василија Острошког, Николаја Велимировића, Јустина Поповића, те до великих архијереја нашег доба као што су патријарх Павле, митрополит Амфилохије Радовић, владика Атанасије Јевтић, владика Иринеј Буловић и др.

Како у уводним страницама своје драгоцене студије показује владика Иринеј, митрополит Марко Ефески „познат је углавном по својој храброј и одлучној борби за Православље на Фераро-флорентинском сабору (1438–1439)”, а „сви западни теолози и историчари – али, не само они, него и понеки од наших – овога Атланта Православља представљају као острашћеног и заслепљеног фанатика, односно као разјареног противника Западне Цркве по питању *Filioque*-а, бесквасних хлебова и бријања латинских клирика” (стр. 15). Целокупна његова делатност, а поготово драгоцен улога коју је имао на унијатском Сабору у Фиренци, показала је Марка Ефеског као „славног заштитника Источне Цркве” и „једне од најупечатљивијих личности касне Византије” (стр. 17). Тако нам је својом студијом владика Иринеј на светло дана изнео изузетно важну личност и рафинираног богослова који је, настављајући линију апофатичког богословља, указао на суштинску природу Бога и сложеност његовог испољавања кроз Свету Тројицу, кроз Његову суштину, енергију и дело, те кроз Божанске Ипостаси „које реално постоје, односно које су самосталне и по себи постоје”, али имају и такво својство „да се међусобно ’обједињују’ и ’састављају’, а то искључује сваку поделу и свако умножавање по броју, јер је једна Њихова (тј. Трију Ипостаси – прим. прев.) суштину и једно је Њихово Божанство” (стр. 43). Откриће сложеног дела и животне мисије Марка Ефеског значило је не само прилог више познавању свеколике традиције апофатичког богословља и православне мистике него и својеврсну, обновљену одбрану православља у овим временима у којима се управо показује и доказује универзална вредност православља као изузетно модерне одбране хришћанства, али и људске вере у најопштијем смислу.

О кључним појмовима ове студије, тј. о разликовању Божанске суштине и Божанске енергије, Марко Ефески, а његовим трагом

и владика Иринеј, размишља искључиво у потпуном јединству. Јер „као што се божанска суштина не може замислити без енергије која је природно и суштински и нераздвојиво по свему са њим сједињена, тако ни божанска енергија без енергијске природе не може ни постојати по себи. И опет, укратко речено, суштина је увек делатна суштина а енергија је увек енергија суштине Божанства” (стр. 125). Позивајући се на Марка Ефеског, али преко њега и на Григорија Ниског, Иринеј бачки истиче да божанска енергија „не припада Трима (Лицима), него свако (Лице) понаособ дејствује. Дејствује, дакле, Отац, дејствује Син и дејствује Свети Дух, при чему сваки од њих има подједнако удела у истој и заједничкој троипостасној делатној природи, из које природно и вечно потиче (πρῶτισι) њена природна енергија. И тако, Бог није само енергија, него је и делатан (ἐνεργής) ..., и није само сила, него је и Све-силан” (стр. 132).

Због овако сложене и рафиниране схеме појмова начин постојања Бога сасвим превазилази појмовне хоризонте људскога ума, па ’познање Бога’ по Марку Ефеском „није некакво теоријско или интелектуално познање, већ живо, динамичко, непосредно, доживљајно, ’еросно’ познање Непознатог. То није знање о Богу, већ познање Бога, познанство са Њим, заједница са Њим, односно искуство Бога” (стр. 467). Али, истиче владика Иринеј, „не постоји заједничарење у Богу и обожење, а да за њим не следи богопознање. Богопознање је, дакле, нераздвојни пратилац обожења, а обожење представља богомдаровану основу и богочовечанску ипостас богопознања” (стр. 467–468). Божанска енергија је, по томе, основни начин на који човек може да позна Бога и да ступи у заједничарење у Богу, али ће Бог по својој суштини остати заувек непознатљив. Због тога владика Иринеј, трагом Марка Ефеског, закључује да „Тајна Свете Тројице ће тако постати доступна, не престајући да буде надразумна тајна и антиномија, као тајна Бога Непознатог и Познатог – Непознатог у Својој спознатљивости, а Познатог у Својој непознатљивости – пошто Он, с једне стране, ’по својој суштинској скривености уопште не постоји’, с друге стране, доступан је познању аутентично и непосредно по Својим нераствореним тројичним енергијама, ’које силазе’ од Бога и Оца, које су уризничене у Телу Христовом и предају се благодаћу Утешитеља” (стр. 484–485).

Нема веће и сложеније идеје у целој историји људскога рода од идеје Бога, а посебно хришћанског Бога као Свете Тројице. Због тога је моћ вере огромно, неупоредиво надмоћнија у односу на све облике секуларног образовања који се намећу човеку нашег доба. Човек који поседује дар вере може добро разумети све што се у

секуларној мисли јавља, али обрнуто не важи: секуларно образован човек обично застаје пред најдубљим метафизичким тајнама Бога, Свете Тројице, те Божје суштине, енергије и дела. Он застаје на тој осетљивој граници, па у закучасте, префињене метафизичке пределе познања Бога не може дубље да продре. Монистички концепт који по свему фаворизује појам материје, а сасвим запоставља категорију Духа светог, чини се, на плану опште теорије сазнања, неупоредиво инфериорнијим у односу на рафинирану богословску мисао која разликује суштину, енергију и дело. Стога је управо време у којем живимо отворило посебан простор не само сагледавању теоцентричног устројства света него и потреби за рафинираним облицима теолошког мишљења. У том контексту апофатичка православна теологија има посебно и драгоцено место.

Данас свакако можемо говорити чак и о императиву враћања богословском духовном и мисаоном наслеђу које нас може подучити како се може и мора мислити о најсложенијим, несагледиво тешким питањима, али се то ипак може чинити унутар довољно јасне мисаоне процедуре, процедуре која неће симплификовати предмет спознаје. Услов свега тога је да се пред Тајном уме застати и не покушавати да се рационалним категоријама објашњава оно што је рацију потпуно недоступно. Стога би се генерално могло закључити да је повратак богословском начину мишљења веома подстицајан како за оне који би хтели како да спроводе природнонаучне облике сазнања, тако и оне који би желели прецизно да мисле о граничним феноменима људскога света. Данас живимо у времену када су природне науке отвориле најосетљивија питања изучавања квантних феномена, а у тим тешким гносеолошким и епистемолошким недоумицама рафинираност богословског сазнања може бити драгоцена, чак и спасоносна. Другим речима, православно апофатичко богословље, те исихастичка богословска пракса могли би бити корисни не само за друштвене и хуманистичке науке него и за природне и математичке облике сазнања. То је свакако један од важних разлога због којих православна духовна пракса и богословска мисао постају феномен од највећег, општечовечанског значаја.

Госпођин свейлосни знак

Овакву интелектуалну драму тражења сазнајног модела довољно рафинованог да можемо расправљати о осетљивим духовним, материјалним и интелектуалним, те метафизичким, естетским и етичким увидима, проживљавао је потписник ових редака још од раних 80-их година прошлога века. Од тада сам већ осетио дубоки импулс и императив повратка, пре свега, Божанској енер-

гији, њеном практичном увођењу у начине познања самога себе, као познања Божанске енергије и делатности Божанске Ипостаси. Насупрот доминантним облицима Западне мисли која је у постничеанској перспективи опсесивно упућена на феномен модерног европског нихилизма, православна мистика и одговарајуће апофатичко богословље износи облике алтернативе коју би сваки мислилац требало да испроба у сопственим сазнајним процедурама. Мислим да није тешко одлучити се између алтернатива: категорија ништавила или категорија Живога Бога. Живот у идејној и вредносној празнини или живот у Богу Самоме?

Близу четврт века имам ту привилегију да будем у већој или мањој близини преосвећеног владике Иринеја, тако да знам колико је било мноштво разговора у којима су челници Матице српске имали прилике да размењују мисли са преосвећеним владиком и да из тих разговора извуку непосредну, пре свега духовну поуку. Та поука није се тицала само путева човековог духовног развитка него је најозбиљније дотицала множину најсложенијих питања нашег живота уопште! Имати то задовољство разговора са владиком Иринејом, то значи бити у могућности да се дотакне та несაгледива ширина људског живота и друштвених прилика, али се све то обједињује у оном утешном сазнању да све и даље постоји у обзору Господа Бога, те да гласноћа и бука оних који тврде како је Бог тек хипотеза за којом човек више нема потребе, само је једна заводљива, нетачна и лажљива мисао чије тешке последице не успевају да сагледају пре свега они који је формулишу и разглашавају.

Свему томе насупрот стоји древна хришћанска мисао, која се по много чему указује као сасвим саображена духу времена у којем данас живимо. У том смислу веома су значајне не само поуке, ставови и начин мишљења владике Иринеја него и његова докторска дисертација коју је 1980. године, на грчком језику, одбранио на Богословском факултету у Атини, а која је сада објављена (у српском преводу Станимира Јакшића) под насловом *Тајна разликовања божанске сушћине и енергије у Свештој Тројици по свештоме Марку Ефеском Евџенику*. Ова књига није тек једна специјалистичка теолошка студија којом би требало да се баве само богослови и зналци у овој области. Истина, реч је о расправи која припада оном најужем корпусу дела високе теологије суочене са најпробранијим и најсуптилнијим догматским темама, са језиком и мисаоним опсегом какав је сасвим редак у српској богословској литератури. По томе ова студија улази у круг најважнијих дела насталих у окриљу Српске православне цркве и њених аутора какви су архимандрит Јустин (Поповић), владика Николај (Велимировић), митрополит Амфилохије (Радовић) или владика Атанасије (Јефтић), на пример.

Улазећи у круг оних најбољих духова и умова које је Српска православна црква изнедрила, владика Иринеј се увек појављује са додатком који сведочи о обиљу дарова. Он је монах који влада собом и дубоко је предан Господу, али је и теолог који добро зна шта можемо о Господу знати и како уз то знање треба Господу, и само Господу, да искажемо вазнесењску славу. Као архијереј владика Иринеј управља паством и показује јој ваљане, проверене путеве ка Господу, али је као рафинирани интелектуалац он увек манифестовао широко познавање обичног људског живота и општу способност да живот подстакне духовним упориштем у самом Господу. Владика Иринеј је човек овога света који добро разумева у каквим околностима данас и овде живимо, али је још и више он, истовремено, боготражитељски мудрац који упозорава на присуство вечности у овом пропадљивом свету и смирени пророк кроз којег Свети дух проговара језиком провиђења Господњег. Владика Иринеј добро зна како се суштина, енергија и дела Господова исказују ваљаношћу речи, али исто тако зна када, где и како треба говорити речитошћу ћутања и дубинама тишине. Привилегија је живети у близини таквога човека Господњег!

Молим да ми буде опроштено што ја, један из пастве, овако говорим о своме епископу! Као и преосвећени владика и сви људи који су озбиљно пролазили боготражитељским стазама, тако и ја знам да овакве речи могу изгледати као кушање којем нас излаже нечастиви. Теши ме, међутим, помисао да те исте речи могу изгледати и као прозирање таме којом смо окружени, те као чисто сагледавање Божанске светлости, па и назирање Божје суштине, Божје енергије и Божјег дела, ако један обичан човек из пастве такву милост уопште може стећи. У овакво ризично исказивање усудио сам се да уђем јер верујем да дубоко молитвеним приступом и срдачноумним созерцањем можемо бити награђени дубинским увидима као Господовим даром, таквим даром који ће нас поштедети крупнијих лутања и погрешки. Само истинским заједништвом људи, и то људи који су саборно обједињени у Богу, можемо се надати да се као самосвесни појединци, као народ, као носиоци вере, као чувари светлости нећемо загубити у мраку кроз који нам ваља ходити! Хвала преосвећеном владика Иринеју што нам, као истински и овлашћени духовни носилац Господове светлости, у томе свесрдно помаже, бодри нас и на истинске циљеве непрестано упућује!

Амин, Боже!*

* Делови овога текста прочитани су на представљању књиге владике Иринеја бачког, у Матици српској, 12. XII 2019.

МИХАЈЛО ПУПИН ИЛИ ЧЕМУ НАС УЧЕ ВЕЛИКАНИ

Свако озбиљно друштво које претендује на неопходну меру стабилности мора рачунати на заједничке системе вредности. У том, социјалном и политичком смислу веома је важно да у сложеним, изукрштаним комуникативним чиновима чланови заједнице дођу до извесног скупа репрезентативних, неспорно прихваћених носилаца одређених стваралачких, иновативних, културних, научних, уметничких, духовних, радних, спортских и других вредности које признајемо као релевантне за живот савременог човека. Стога је за сваку похвалу чињеница да су водећи људи у административној структури власти наше Покрајине, под одлучним, промућурним и дискретним вођством г. Игора Мировића, пронашли скуп таквих личности које манифестују одређене типове људских вредности, стваралачких доприноса и извесних модела понашања који заслужују друштвену похвалу, подршку, па и награду. И заиста, добитници ових покрајинских признања могу да се поносе именима оних по којима је награда названа: лепо је да се успеси у борби за равноправност полова назову именом Милице Томић; да се борба за мањинска и људска права означе именом Људевита Мичатека; да се успеси у спортским дисциплинама обележе именом Момчила Тапавице; да се креативни приступи привредном развоју назову именом луцидног Лазара Дунђерског; да се највиши домети у науци назову именом великог астрофизичара Милутина Миланковића; да се успеси у области образовања обележе именом моћног педагошког реформатора Ђорђа Натошевића; да се значајни доприноси у уметности означе именом великог сликара академског реализма Паје Јовановића; да се врхунски домети у области културе означе именом философа и есејисте Ференца Фехера; а да доприноси у различитим облицима стваралаштва буду обележени именом Михајла Пупина, великог научника у области електротехнике и електронике, али и убедљивог писца сопствене аутобиографије, ствараоца луцидних есеја о развоју науке и технике, цењеног професора са Универзитета Колумбија у Њујорку, али и великог борца за националну самосвест Срба.

Сви ови људи су, ко мање ко више, носили собом нешто универзално и космополитско, али су имали и нешто локално и национално, при чему ова два аспекта нису сметала један другоме. Примера ради, Паја Јовановић је био лојални грађанин како Аустроугарске, тако и Краљевине СХС / Југославије и социјалистичке Југославије, али је његово сликарско мајсторство учинило да буде пожељан као дворски сликар у свим тим државама, па су тако

настали његови портрети цара Франца Јозефа, краља Александра Карађорђевића, као и председника Јосипа Броза Тита. Тек дискретним детаљима указаће се траг сликаревих извесних симпатија или антипатија, па ће краљ Александар своју десницу шаку, и то врховима прстију, упрети на књигу положену на сто, а Јосип Броз ће своју шаку, некако грчевито, забости на географску мапу пружену по столу. Стваралачка имагинација Паје Јовановића успешно је одговарала на изазове западњачког тевтонског витештва или источњачког кротитељства змија, али је за све време свога живота и рада он за нас остао понајвише сликар који дубински разуме и сликарски рафинирано приказује историјске сцене важне за историју Срба, сачињавајући иконографски моћне слике као што су *Рањени Црногорац* (1882), *Умир крви* (1889), *Сеоба Срба* (1896), *Борба њејилова* (1897), *Милош, Марко и вила* (1898), *Таковски усџанак* (1898), *Крунисање цара Душана* (1900), *Мачевање* (после 1920), *Гуслар* (1944) итд.

Исто тако Михајло Пупин је био лојални амерички грађанин, он је волео државу у коју се доселио у потрази за бољим животом и већим стваралачким могућностима, али је исто тако био и отворени српски лобиста у америчком политичком и медијском животу, пријатељ утицајног америчког председника Вудроа Вилсона, те активни учесник у Тријанонским расправама о границама Краљевине СХС. Без Пупина Војводина данас не би изгледала онако како изгледа, а то је једноставна и непобитна чињеница. Све ово нам довољно говори како врхунски домети на светском плану нису некомпатибилни са пуном етничком, националном и културном самосвешћу коју ствараоци могу и смеју природно, а то значи ненасилно и креативно да испољавају. Портрет Михајла Пупина (1903) који је насликао Паја Јовановић показује нам ментално и интелектуално моћног човека чији поглед отвара пред собом све феномене и ситуације са којима се суочава, а изазови су, у стварности, за Пупина били веома разноврсни: понекад би настојао да утврди неке законитости из света звука, светлости или електрике, понекад би да организује америчку научну заједницу да се подухвате неких озбиљних стратешких питања важних за америчку државу и друштво, а понекад би да покрене своје Србе на борбу у тренуцима када се учинило да има смисла борити се.

Због свега тога је велика част наћи се пред Вама као носилац неких од признања које наша Аутономна Покрајина Војводина додељује, а још и више је част давати квалитетне доприносе да се стабилизује и развија оваква Војводина каква је данас: креативна, динамична, рационална, интуитивна, отворена, толерантна, различита, мултинационална, развојно опредељена, у прошлости утеме-

љена, а ка будућности усмерена. Сви ови сјајни великани уче нас како се може бити грађанин Европе и света напореда са чињеницом да смо грађани Новог Сада, Војводине и Србије. Нису ли овакви идеали и вредности одиста израз нечег непролазног и великог што може у потпуности да занесе и осмисли наше мале, људске животе? Одговор на ово питање је недвосмислено позитиван: да, живети данас и овде са осећањем да ми јесмо грађани света и да на себе одлучно примамо све норме и критеријуме који важе у цивилизованом, културном свету, али да смо увек спремни да јаком критичком свешћу претресамо сваку од тих норми и тих критеријума, те да непрестано трагамо за аутентичним, хуманим, све бољим и потпунијим чиниоцима који уређују савремени живот и савремени свет. Тај свет који се гради на многим местима на кугли земаљској, а не само у центрима моћи који себи ласкају да треба да буду Господари света, морао би бити онај свет који се спасоносним решењима отвара увек неизвесној, нимало идиличној, али спасоносној будућности.

Хвала Вам што сте приметили да су овогодишњи лауреати такви носиоци драгоценог пламена који иде од једне до друге руке, од једног до другог човека, те од једне до друге генерације које се све заједно спајају у велики ланац људи, народа и човечанства! Хвала Вам, и будите сигурни да сте нас овом наградом много више обавезали и заветовали него што сте нам пружили олакхих разлога за самољубиво и гордељиво задовољство! Великани нас подсећају не само на њих саме него и на нас, на човечанство и на креативну природу људског рода, те на обавезе које из тог подсећања произлазе. Ми те обавезе прихватамо чврсто убеђени да и данас, у Војводини и Србији, сви треба да чинимо понешто од тих малих гестова који могу имати велике ефекте на велику причу коју читаво човечанство данас мора да исприча како би избегло аутодеструктивне и апокалиптичке исходе намењене људском роду у целини.

Ако се сви ми, часни носиоци наших малих људских живота, договоримо око вредности које ваља неговати и развијати, онда ће друштво у којем живимо и које настојимо да однегујемо на сличним принципима постепено задобијати изглед онога што је на највишем нивоу људских креативних постигнућа. А за нас, данас и овде, то је: самосвесна и просперитетна Србија, са исто тако самосвесном и просперитетном Војводином, као и са људима који ће знати зашто су овде и зашто овде треба да остану и унапређују живот, чак и када оду у неки далеки свет! Ако ту енергију заједништва очувамо, ако заједно градимо будућност како ми који смо овде остали, попут Милице Томић, Милутина Миланковића, Ференца

Фехера и других, тако и они који су одлазили, али су у духу, у култури, у креацији са нама овде остајали, попут Михајла Пупина или Паје Јовановића и толиких других, онда знамо шта чинимо и знамо како да обезбедимо заједничко право на будућност. Нека нас та идеја заувек очува у искреном посвећењу вредностима и идеалима без којих те будућности нема и не може је ни бити! И нека нам великани из наше прошлости у тим настојањима буду непосредна инспирација, енергетска подршка и трајни покретач! Хвала Вама који сте нас наградили и хвала оним нашим прецима који су за собом оставили дело које и нас суштински одређује!*

* Реч захвалности на Свечаној академији на којој су додељене Награда „Михајло Пупин” и друга признања АП Војводине, у Новом Саду, 10. децембра 2020.